

Моя профессиональная
карьера

Научно-образовательный электронный журнал

ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА В XXI ВЕКЕ

Выпуск №21 (том 5)
(декабрь, 2021)

ФИО автора: *Olimova Dilrabo Nurali qizi*

Namangan davlat universiteti o'qituvchisi

Название публикации: «МАКТАБГАЧА YOSHDAGI BOLALAR NUTQINI RIVOJLANTIRISHDA BADIY ADABIYOTNING O'RNI»

Annotatsiya: Maqolada maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirishda badiiy adabiyotning o'rne, ta'lim-tarbiya jarayoniga ta'siri, bolalar nutqining boyitish usullari, badiiy adabiyotning bolalar aqliy salohiyatiga ta'siri haqida fikrlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: Ta'lim, tarbiya, badiylik, aqliy, nutq, bola, tarbiyachi, bilim, usul, metodika.

Maktabgacha ta'limning asosiy vazifasi bolalarni maktabda ta'lim olishga tayyorlashdan iboratdir. Ya'ni bolalar maktabgacha ta'limda aniq bilimlarnigina emas, fikrlash ko'nikmasini egallashi, tengdoshlari va kattalarning nutqlarini tushunishlari, ular bilan erkin fikr almashish, hamkorlik asosida faoliyat ko'rsatishi talab etiladi. Bolalarning ona tilida obrazli va mantiqiy fikrlashi, tasavvurlarini nutq orqali to'g'ri ifodalashi o'zini nazorat qilishi, boshqarishi, kuzatish, eshitish, eslab qolish, umumlashtirish, solishtirish kabi aqliy tayyorgarlikka ega bo'lishi zarur. Bu vazifani bajarishda, albatta, badiiy adabiyot, ona tilida nutq o'stirish fanining o'rne, ahamiyati kattadir. Chunki til kishilarning o'zaro aloqa vositasi bo'lib, u barcha kishilar uchun baravar, teng xizmat qiladi, shu bois til ijtimoiy hodisa bo'lib, jamiyat taraqqiyotidagi o'zgarishlar, yangilanishlar tilda o'z aksini topadi. Badiiy adabiyot bolalar tarbiyasida, ularning hayotiy voqelik haqidagi tasavvurlarini kengaytirishda, bolaning hayotni o'rganishiga ko'maklashish, uning atrof-muhitga munosabatini shakllantirish,

ma'naviy-axloqiy tarbiyalashda alohida o'rin tutadi. Badiiy asarlar qahramonlariga hamdard bo'lishni o'rgangan bolalar yaqinlari va atrofida gilarning kayfiyatini seza boshlaydilar, bu ularda insoniy tuyg'ularni uyg'otadi - ishtirok etish, mehr-muruvvat, rahm-shafqat, adolat tuyg'usi. Bugungi kunda maktabgacha yoshdagi bolalarni badiiy adabiyot bilan tanishtirish muammosi ayniqsa dolzarbdir, chunki bolalarning o'qishga qiziqishi pasayganini ta'kidlab bo'lmaydi. Shu sababli, bolani federal davlat ta'lim standartlariga muvofiq, maktabgacha yoshda allaqachon kitob bilan tanishtirish tavsiya etiladi, aks holda kelajakda o'quvchini tarbiyalash qiyin bo'ladi, bu nafaqat rivojlanishga salbiy ta'sir qiladi. ma'lum bir bolaning, balki butun jamiyatning ma'naviy va axloqiy salohiyati. ... Bu masalani o'rganishga ko'plab ishlar bag'ishlangan, masalan, o'qituvchilar, psixologlar, tilshunoslar K.D.Ushinskiy, E.I.Tixeeva, E.A.Flerina, L.S.Vigotskiylar bolalarni o'z ona so'zining go'zalligi bilan tanishtirish, o'z nutqini rivojlantirishning muhimligini ta'kidladilar. nutq madaniyati, S.L.Rubinshteyn, A.V.Zaporojets, A.A.Leontiev, F.A.Soxini.

Bolalar kitoblariga aqliy, axloqiy va estetik tarbiya vositasi sifatida qaraladi. Bolalar shoiri I.To'qmoqova bolalar adabiyotini tarbiyaning asosiy tamoyili deb ataydi. V.A.Suxomlinskiy ta'kidlaganidek, "Kitob o'qish - mohir, zukko, tafakkurli o'qituvchi bola qalbiga yo'l topadigan yo'ldir". Maktabgacha yoshdagi bolalarni badiiy adabiyot bilan tanishtirish muammosi dolzarbdir, chunki uchinchi ming yillikka kirgan jamiyat hammaga ochiq manbalardan ma'lumot olish muammosiga duch keldi. Bunday holda, bolalar, birinchi navbatda, oilaviy kitobxonlik bilan aloqani yo'qotganda azoblanadi. Badiiy adabiyotni o'qish orqali bola

dunyoning o'tmishi, buguni va kelajagini o'rganadi, tahlil qilishni o'rganadi. Badiiy adabiyotni bilish hissiyotlar, his-tuyg'ular va axloqiy harakatlarni rivojlantirish maktabiga aylanishi uchun bolaga boshqalar va kattalar tomonidan tizimli ta'sir ko'rsatish kerak.

Badiiy adabiyot aqliy, axloqiy va estetikning samarali vositasi bo'lib xizmat qiladi. U bolaning fikrlashi va xayolini rivojlantiradi, hissiyotlarini boyitadi, rus adabiy tilining ajoyib namunalarini beradi. Bolaning nutqini rivojlantirishda badiiy adabiyotning o'rni juda yaxshi. Ushakovaning ta'kidlashicha, fantastika farzandi ochiladi va bolaning jamiyat va tabiatning hayotini, insoniy tuyg'ular va munosabatlar dunyosiga tushuntiradi. U bolaning fikrlashi va xayolini rivojlantiradi, hissiyotlarini boyitadi, rus adabiy tilining ajoyib namunalarini beradi. Qobiy, ma'rifiy, ma'rifiy ma'nosi, chunki u bola haqidagi bilimlarni jahannamning atrofidagi bilimlarni kengaytirish, bu chaqaloqning kimligiga ta'sir qiladi, ona tilida va ona tilining shakli va ritmini yaxshi his qilish qobiliyatini rivojlantiradi.

Bolalar kitobi aqliy, axloqiy va estetik ta'lim vositasi hisoblanadi. Bolalar shoiri I. Tokmakova bolalar adabiyotini birinchi direktorning birinchi direktori adabiyoti deb ataydi. V. A. Suxomlinskiyning so'zlariga ko'ra, "kitob o'qish Badiiy adabiyot - katta maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarda xulq-atvor madaniyatining muhim vositasidir. Badiiy asarlar kelajakda bo'lgan axloqiy niyatlar bolalarida madaniy xatti-harakatlarning shakllanishiga yordam beradi, u kelajakda u o'z harakatlarida boshqariladi. Maktabgacha bo'lgan bolalarga odamlar o'rtasidagi munosabatlarning murakkabligi, insoniy qahramonlarning xilma-xilligi, ba'zi tajribalarning xususiyatlari, qahramonlarning xatti-harakatlariga, keyin odamlarni o'z ichiga olgan bolalar adabiyotlari, o'z yordamlari. Badiiy adabiyotlar, bolalar taqdimlash uchun namuna sifatida foydalanishlari mumkin bo'lgan madaniy xulq-atvor

namunalaridir. Xulq-atvor madaniyatini o'qitish uchun fantastika uchun darslarning roli katta. Asarni tinglash, bola atrofdagi hayot, tabiat, odamlarning mehnatiga, tengdoshlari, quvonchlari va ba'zida muvaffaqiyatsizlikka uchradi. Badiiy so'z nafaqat ong, balki bolalik his-tuyg'ulari va harakatlariga ham ta'sir qiladi. Kalom bola tomonidan maydalanishi mumkin, bu yaxshi bo'lishga, insoniy munosabatlarni amalga oshirishga yordam beradigan, insoniy munosabatlarni amalga oshirishga yordam beradigan, xatti-harakatlarning normalari bilan tanishishiga olib keladi. Badiiy adabiyotni xulq-atvorni o'rganish vositasi sifatida ishlatgan holda, o'qituvchi insoniy tuyg'ular va axloqiy g'oyalarni shakllantirish uchun asarlarni tanlash va badiiy asarlar bo'yicha suhbatlar o'tkazish uchun alohida e'tibor berishi kerak.

Maktabgacha yoshdagi bolalarga badiiy adabiyot namunalaridan ertaklar, masallar, ibratli hikoyalardan qancha ko'p o'rgatsak ularda nutqini rivojlanishiga va tengdoshlari, atrofdagilar bilan muloqotga kirishishi oson bo'lishiga yordam bergan bo'lamiz. Maktabgacha yoshdagi bolalarning muloqot doirasi kengayadi, bu boladan muloqot vositalarini to'liq o'zlashtirishni talab qiladi, ularning asosiysi nutqdir. Bola faoliyatining tobora murakkablashishi nutqni rivojlantirishga ham yuqori talablarni qo'yadi. Nutqning rivojlanishi bir necha yo'nalishda boradi: uning boshqa odamlar bilan muloqotda amaliy qo'llanilishi takomillashtirilmoqda, shu bilan birga nutq aqliy jarayonlarni qayta qurish uchun asos, fikrlash vositasi bo'ladi. Bolalar nutqining rivojlanishi tayyorgarlikning asosiy tarkibiy qismlaridan biridir. Nutqni rivojlantirish tilni tushunish va undan foydalanish qobiliyatini rivojlantirish sifatida qaraladi: rivojlanish fonemik eshitish va tovush tahlili, so'z boyligi, so'z tarkibidan xabardor bo'lish, grammatik kategoriyalarni shakllantirish, muloqot ko'nikmalarini, izchil nutq ko'nikma va

malakalarini rivojlantirish. Tilni o'zlashtirish aqliy rivojlanishning muhim shartidir, chunki ontogenezda bolaning o'zlashtirgan tarixiy tajribasining mazmuni umumlashtiriladi va nutq shaklida va birinchi navbatda so'zlarning ma'nolarida aks etadi.

So'z boyligini o'z vaqtida shakllantirish maktabga tayyorlashning muhim omillaridan biridir. So'z boyligi etarli bo'lmagan bolalar o'rganishda katta qiyinchiliklarga duch kelishadi, o'z fikrlarini ifodalash uchun mos so'zlarni topa olmaydilar. O'qituvchilarning ta'kidlashicha, so'z boyligi bo'lgan o'quvchilar arifmetik masalalarni yaxshiroq yechishadi, o'qish ko'nikmalarini, grammatikani oson o'zlashtiradilar, darsda aqliy mehnatda faolroqdirlar. Bolalarning so'z boyligini rivojlantirishda maktabgacha yosh ikki tomoni bor: lug'atning miqdoriy o'sishi va uning sifat jihatidan rivojlanishi, ya'ni so'zlarning ma'nolarini o'zlashtirish. Maktabgacha yosh - so'z boyligini tez boyitish davri. Uning o'sishi turmush sharoiti va tarbiyasiga bog'liq, shuning uchun adabiyotda bir xil yoshdagi maktabgacha yoshdagi bolalarning so'zlari haqidagi ma'lumotlar bir-biridan juda farq qiladi. Ayniqsa, ot va fe'llarning soni tez sur'atlar bilan o'sib bormoqda, qo'llanilgan sifatlar soni esa sekinroq o'sib bormoqda. Bu, birinchidan, tarbiya sharoiti (kattalar bolalarni predmetlarning belgi va sifatleri bilan tanishtirishga unchalik ahamiyat bermaydilar), ikkinchidan, sifatdashning nutqning eng mavhum qismi sifatidagi xususiyati bilan izohlanadi. Ko'pgina olimlarning fikriga ko'ra, maktabgacha yosh ona tilining barcha tovushlarini yakuniy shakllantirish uchun eng qulaydir. Kattaroq maktabgacha yoshdagi talaffuzdagi kamchiliklar atipikdir: ishni to'g'ri shakllantirish bilan bolalar shu vaqtgacha

barcha tovushlarning talaffuzini o'zlashtira oladilar. Ovozni talaffuz qilish yaxshilanmoqda, lekin ba'zi bolalarda artikulyatsiyada qiyin bo'lgan tovushlar hali shakllanmagan (xirillash va p). Ushbu tovushlarning hosil bo'lish jarayoni, hatto maqsadli tizimli o'qitish shartida ham, sekinroq, chunki noto'g'ri talaffuz qilish mahorati mustahkamroq bo'ladi. Biroq, kattaroq maktabgacha yoshdagi bolalarda o'z-o'zini nazorat qilish qobiliyati, nutqining nomukammalligini anglash va shunga mos ravishda bilim olish va o'rganish zarurati paydo bo'ladi.

Xulosa o'rnida shuni aytish joizki, maktabgacha ta'lim muassasalarining vazifasi, eng avvalo, ishni shunday tashkil etishdan iboratki, kitob bola faoliyatining turli sohalarida mavjud bo'lsin, bolalar har kuni kitob bilan muloqot qilish imkoniyatiga ega bo'lsin, ular kitob bilan muloqot qilish imkoniyatiga ega bo'lsinlar. adabiy qiziqishlarini rivojlantirish.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Arsentieva A. Maktabgacha tarbiyachining intellektual madaniyatini shakllantirish // Maktabgacha ta'lim muassasalarini boshqarish. -2004 yil. - № 5. - S. 80-85.
2. Baqoeva O.N. Katta yoshdagi maktabgacha yoshdagi bolalarda intellektual qobiliyatlarni shakllantirishning pedagogik shartlari. - Yelets, 2000 yil
3. Bezrukikh MM, Efimova SP. Siz o'z o'quvchingizni bilasizmi? - M., 1996 yil.
4. Belopolskaya NL. Aqli zaif bolalarda jins va yoshni aniqlashni psixologik o'rganish // Defektologiya. - 1992. -№1

5. Belopolskaya N.L., Lubovskiy V.I. // Psixologik jurnal. - 1993. - T. 14.- No 4. - S. 89-97.

6. Varxotova E.K., Dyatko N.V., Sazonova E.V. Maktabga tayyorgarlikning tezkor diagnostikasi: o'qituvchilar va maktab psixologlari uchun amaliy qo'llanma. - 2-nashr, o'chirilgan. - M.: Ibtido, 1999. - 48 b.

PSIXOLOGIK JURNAL	370
MAKTABGA TAYYORGARLIKNING TEZKOR DIAGNOSTIKASI: O'QITUVCHILAR VA MAKTAB PSIXOLOGLARI UCHUN AMALIY QO'LLANMA	376
MAKTABGA TAYYORGARLIKNING TEZKOR DIAGNOSTIKASI: O'QITUVCHILAR VA MAKTAB PSIXOLOGLARI UCHUN AMALIY QO'LLANMA	380
MAKTABGA TAYYORGARLIKNING TEZKOR DIAGNOSTIKASI: O'QITUVCHILAR VA MAKTAB PSIXOLOGLARI UCHUN AMALIY QO'LLANMA	387
MAKTABGA TAYYORGARLIKNING TEZKOR DIAGNOSTIKASI: O'QITUVCHILAR VA MAKTAB PSIXOLOGLARI UCHUN AMALIY QO'LLANMA	390
MAKTABGA TAYYORGARLIKNING TEZKOR DIAGNOSTIKASI: O'QITUVCHILAR VA MAKTAB PSIXOLOGLARI UCHUN AMALIY QO'LLANMA	398
MAKTABGA TAYYORGARLIKNING TEZKOR DIAGNOSTIKASI: O'QITUVCHILAR VA MAKTAB PSIXOLOGLARI UCHUN AMALIY QO'LLANMA	402
MAKTABGA TAYYORGARLIKNING TEZKOR DIAGNOSTIKASI: O'QITUVCHILAR VA MAKTAB PSIXOLOGLARI UCHUN AMALIY QO'LLANMA	409
MAKTABGA TAYYORGARLIKNING TEZKOR DIAGNOSTIKASI: O'QITUVCHILAR VA MAKTAB PSIXOLOGLARI UCHUN AMALIY QO'LLANMA	414
MAKTABGA TAYYORGARLIKNING TEZKOR DIAGNOSTIKASI: O'QITUVCHILAR VA MAKTAB PSIXOLOGLARI UCHUN AMALIY QO'LLANMA	418
MAKTABGA TAYYORGARLIKNING TEZKOR DIAGNOSTIKASI: O'QITUVCHILAR VA MAKTAB PSIXOLOGLARI UCHUN AMALIY QO'LLANMA	421
MAKTABGA TAYYORGARLIKNING TEZKOR DIAGNOSTIKASI: O'QITUVCHILAR VA MAKTAB PSIXOLOGLARI UCHUN AMALIY QO'LLANMA	425
MAKTABGA TAYYORGARLIKNING TEZKOR DIAGNOSTIKASI: O'QITUVCHILAR VA MAKTAB PSIXOLOGLARI UCHUN AMALIY QO'LLANMA	

DIFFERENSIAL TENGLAMALARNING HAYOTGA TADBIQI Ergashaliyev U.D., Usmonaliyev T.S., Xakimjonov A.A.	350
YUK AVTOMOBILLARINING SAMARADORLIGI Mamatov Nozimjon Bhodirovich, Mirdadayov Fazliddin Asliddin o'g'li	359
O'ZBEK XALQ EPOSLARINING TEMATIK RANGBARANGLIGI VA MAZMUNAN KO'LAMDORLIGI Arziqulov Elboy Azim og'li, Mirzaqulova Nigora Azimovna	364
УСТНАЯ И ПИСЬМЕННАЯ ФОРМЫ РЕЧИ М. Холиддинова, Камалов Умид Ачилович	370
BA'ZI IJTIMOIIY-SIYOSIY TERMINLARNING MA'NO TARKIBIDAGI O'ZGARISHLAR Sayfullayev Najibullo Hayriddin o'g'li	376
MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALAR NUTQINI RIVOJLANTIRISHDA BADIY ADABIYOTNING O'RNI Olimova Dilrabo Nurali qizi	380
MAKTAB O'QUVCHILARIDA DIQQATNING RIVOJLANGANLIK DARAJASI Esanova Gulnoz	387
IMS ARXITEKTURASI VA UNING IMKONIYATLARI Iskandarov Usmonali Umarovich, Makhmudov Isroil Abdullayevich, Mamatqulov Quadrat Ergashevich	390
RUX ISHLAB CHIQRISH CHIQINDILARINI QAYTA ISHLASH TADQIQOTINING TAHLILI Berdiyarov B.T. (PhD), Rahmonaliyev M.M., Yoqubov A.A.	398
TELEKOMMUNIKATSIYA TARMOG'IDA VIRUSLARNI TARQALISH MODELI Sattarov Xurshid Abdushukurovich, Saparbaev Raxmon Komiljonovich	402
DEVELOPMENT OF ECOLOGICAL MAPPING AND OPPORTUNITIES FOR IST USE Toshmatov Ulug'bek, Isaqov Nusratillo	409
YANGI O'ZBEKISTON Sapaev Xurshidbek Usmanovich	414
РОЛЬ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА В СОВРЕМЕННОМ ОБЩЕСТВЕ Урманова Елена Владимировна	418
ZAMONAVIY TA'LIM TIZIMIDA AKTLARDAN FOYDALANISHNING MUHIM AHAMIYATLARI Yoqubov Jamoliddin Obidjonovich	421
XORIJIY TAJRIBALARDA BOLALARNING KOGNITIV FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHGA YO'NALTIRILGAN TA'LIM TEXNOLOGIYALARI Jo'rayeva Fotima va Zuhra	425